

Alevî Sorununda Paradigma Deęiřimi: Özgürlük ve Çoğulculuk

Bilal Sambur

Doç. Dr. | Din ve Hürriyet Araştırmaları Merkezi Direktörü

Liberal Düşünce, Cilt 15, Sayı: 57 - 58, Kiř - Bahar 2010, s. 5-15

Yaşadığımız coğrafyanın ağır sorunlarından biri olan Alevilik sorunu, bugün ortaya çıkmış ya da yapay bir şekilde icat edilmiş bir sorun değildir. Beş yüz yıllık geçmiş olan Alevî sorunu, hem Osmanlı hem Cumhuriyet döneminin can yakıcı ve sahici sorunlarından biridir. Osmanlı döneminde büyük baskılara, acılara, katliamlara ve cinayetlere mâruz kalan Aleviler, Cumhuriyet döneminde de büyük hayal kırıklığı yaşamışlardır. Son seksen yıldır Aleviler, farklı bir kimlik olarak varlıkları yok sayıldığı gibi, büyük saldırıların hedefi olmaktan da kurtulamamışlardır.

Osmanlı döneminde yaşanan acı olaylar, Alevî toplumunun hâfızasında çok canlıdır. 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in kırk bin kişiyi kılıçtan geçirmesi, I. Ahmet döneminde Sadrazam Kuyucu Murat Paşa'nın yüz bin Alevî'yi 'ateş kuyularında' katletmesi, Sultan II. Mahmut döneminde Alevî-Bektaşî dergahlarının yasaklanması, Alevilerin zihin dünyalarında bugün bile sarsıntılı bir şekilde devam eden büyük bir travmaya neden olmuştur. Cumhuriyet döneminde de Aleviler için değişen yeni bir şey olmadı. 1920 Yılında Koçgiri'de ve 1937-38 yılları arasında Dersim'de Alevilere karşı büyük katliamlar gerçekleştirildi. Alevilere karşı işlenen katliamlar zinciri 1978 yılında Maraş'ta, 1980'de Çorum'da, 1993'te Sivas'ta Madımak Otelinde, 1995'te İstanbul Gazi ve Ümraniye'de devam etti.

Bütün bu acı katliamlar ve saldırılar, Alevileri sinmişlik ve sessizlik içinde kalarak varlıklarını devam ettirmeye yöneltti. Altmışlara kadar Aleviler, sosyal hayatta kendilerini görünür bir şekilde ortaya koymamışlardır. Alevilerin kendilerini saklaması, uzun bir süre 'Alevî sorunu' şeklinde bir sorununun olmadığı yanıl-

masının gerçek zannedilmesine neden olmuştur. Sessizliklerine rağmen Aleviler, paralel bir toplum olarak yaşamaya devam etmişlerdir ve 'Alevî sorunu' dediğimiz insanî sorunun acı sonuçlarını her açıdan yaşamışlardır. Tarih, Alevî zihninde hep devam etmektedir. Alevî ve Sünnilerin birbirlerine karşı olan bakış açılarını hâlâ Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yaşananlar belirlemektedir. Alevî sorununun günümüzde çözüme kavuşturulması için tarih probleminin aşılması gerekmekte, geçmişte yaşananlar çerçevesinde günümüze ve yarına bakılmamalıdır. Tarih, Alevî probleminin çözümünde engel oluşturan üç "T"nin birincisidir. Tarih, teoloji ve tanım, Alevî sorununun önündeki üç önemli engeldir. Biz bu üç engeli üç T şeklinde ifadelendirdik.

Tarihte yaşanan acı olaylar, Alevilerde büyük bir özgüven kaybına ve yaşamlarından sürekli olarak endişe etmelerine neden olmuştur. Cumhuriyet dönemi boyunca Aleviler yok sayılmalarına, din ve vicdan özgürlükleri ihlâl edilmesine ve birçok katliama mâruz kalmalarına rağmen, Alevilerin resmî ideolojiye kurtarıcı gibi sarılmasının nedeni katledilme ve öldürülme şeklindeki endişe ve korkularıdır. Alevilerin yaşam korkusu ve yaşadıkları sarsıcı travma ciddiye alınmalıdır. Alevî psikolojisinin normalleşmesi için bir rehabilitasyona ihtiyaç vardır. Alevilerin, sırf Alevî oldukları için Sünniler tarafından her an ortadan kaldırılacakları korkusu, güven sağlayıcı her türlü vasıta kullanılarak giderilmelidir. Geçmişte yaşanan katliamlarla yüzleşilmesi, bu katliamların resmî ve gayri resmî faillerinin bulunularak yargılanması ve cezalandırılması, hukukî bir zorunluluk olmanın ötesinde ahlâkî ve vicdani bir gerekliliktir. Devletin, geçmişte olanlardan dolayı Aleviler başta olmak üzere bütün toplum kesimlerinden özür dilemesi bu bağlamda çok önemlidir. Bu katliamların gerçek faillerinin cezalandırılması kadar bu cinayet ve katliamlarda kullanılan dinî söylemlerin ve yaratılan dinî dekorun ciddi bir şekilde eleştirisinin yapılması gerekmektedir, çünkü bu olaylarda din, cinayet ve katliamları meşrulaştırma ve kitleleri harekete geçirme aracı olarak kullanılmıştır.

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yaşanan acı olaylar, Alevileri yaşam hakları dahil temel hak ve özgürlükleri konusunda endişeye sevk ederken, bu katliamları tertip eden derin güçler ve çeteler, Anadolu coğrafyasındaki sosyal çeşitliliğin iki temel unsuru olan Alevileri ve Sünnileri birbirine düşman olarak konumlandırma amacındadırlar. Tarihte yaşananlar, Alevî ve Sünnilerin karşılıklı olarak birbirleri hakkında birçok köklü önyargılara sahip olmalarına neden olmuştur. Alevî sorununun çözümünde esas engel bu önyargı ve psikolojik bariyerdir. Sünniler Alevileri heretik, Aleviler de Sünnileri Yezit'in takipçileri olarak görme önyargısından kurtulmalıdırlar. Sünniler, Aleviliği bir sorun alanı olarak görmekten vazgeçmelidir. Sünniler, Aleviliği, bazı bireylerin sahip olduğu farklı ve değerli bir inanç ve kültür olarak değerlendirmelidirler. Aleviler de, Sünniler ve Osmanlıyla hesaplaşma saplantısından kurtularak ufuklarını daraltmamalıdırlar.

Alevî sorununun temelinde devletin homojen yeni bir toplum yaratmayı hedefleyen toplum mühendisliği projesi vardır. Bireysel hak ve özgürlükleri koruyan bir hukuk devleti anlayışına dayanmayan devletin kuruluş felsefesi, yıkılmış bir imparatorluktan çoğulculuk ve farklılıktan arınmış homojen bir millet yaratmayı amaçlamaktadır. Yeni bir millet yaratmak için toplumdaki bütün dilsel, kültürel, dinsel, mezhepsel ve etnik farklılıklar inkâr ve asimile edilmeye çalışılmış, herkesten Türkleşmesi ve kendi kimliğinden vazgeçmesi istenmiştir. Alevîler ve Kürtler, bu tek tipleştirmeye karşı çıkararak farklılıklarını korumakta direnmişlerdir. Alevî sorununun temelinde etnik, dinî, dilsel ve mezhepsel açılardan homojen bir millet yaratma projesi vardır. Çok dinli, çok kültürlü, çok milletli ve çok dilli bir toplumdan homojen bir toplum yaratmak, tek millet yaratmak gayretleri, ülkemizdeki bütün inanç ve kimlik problemlerinin kaynağını oluşturmaktadır. Her açıdan homojen tek bir millet yaratmayı hedefleyen resmî yaklaşım, farklılıkları sorun olarak görmekte, farklılıkları ötekileştirmekte ve ötekini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

Farklılıkları inkâr ve asimile ederek onları dönüştürmeyi hedefleyen bu homojen millet yaratma projesinin uygulanması sonucunda Alevînin Alevî gibi, Kürdün Kürt gibi, dindarın dindar gibi kimliğini yaşama şansı kalmamıştır. Başka bir ifade ile devletin bu kurucu rasyonalizmi, bütün toplumu mağdur etmiştir. Ama en çok Alevîler, Kürtler, Gayri Müslimler ve dindarlar devletin homojen bir millet yaratma projesinden mağdur olmuşlardır. Kürtlere, dindarlara, Gayri Müslimlere ve Alevîlere laisist, nasyonalist, pozitivist, jakopen ve tek tip insan ve toplum modelinin devlet tarafından dayatılması, Alevî sorunu, Kürt sorunu ve din sorunu dediğimiz sorunların doğmasına neden olmuştur. ‘Tek millet, tek dil, tek din, tek mezhep, tek devlet’ konseptinin kuruluş ideolojisi olarak uygulanması, bütün sahici sorunlarımızın doğmasının ana kaynağıdır.

Devletin homojen bir millet uygulamasından Kürtler, Alevîler, dindarlar ve gayri Müslimler büyük bedeller ödemişler, dışlanmışlar ve birçok hak ve özgürlük ihlâline mâruz kalmışlardır. Türkiye’nin demokrasi ve özgürlük arayışı, onu bünyesindeki etnik ve dinî kimliklerle ilgili sorunlarla yüz yüze bırakmaktadır. Bugün açılım adı altında Türkiye, devletin dışladığı, ötekileştirdiği, hak ve özgürlüğünü ihlâl ettiği kesimlerle tanışma, onların sorunlarını gündeme getirme ve çözümler bulma arayışına girmiştir. Kürt açılımı, Alevî açılımı, Roman açılımı, Gayri Müslim açılımı gibi girişimleri, Türkiye’de Alevî sorunu, Kürt sorunu ve Gayri Müslimler sorunu gibi sahici sorunların bulunduğunu ve devletin bu sorunların varlığını tanınması açısından önemli gelişmeler olarak değerlendirebiliriz. Açılımlar, statükonun inkâr ve yok sayma politikasının iflâsını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadırlar. Farklı sosyal ve dinî kimliklerin devlet tarafından tanınması ve devletin kamu düzenini bu farklı sosyal gerçekliklere göre yeniden değerlendirmesi sorunların çözümünde önemli bir adım olacaktır. Devletin kapalılaştırdığı ve dışladığı toplumsal kesimlerin

sorunlarının çözülmesi için, devlet iktidarını ele geçirmiş bulunan bürokratik-askerî vesayetin tasfiye edilerek, çoğulculuğu, özgürlüğü ve hukuku esas alan, liberal demokrasi çerçevesinde devletin yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Devletin kurucu felsefesi, totaliter ve otoriter bir karaktere sahip olduğundan dolayı inanç ve kimlik sorunlarını çözememektedir. Devletin kurucu mantığı totaliterlikten kurtarılmalı, liberalleştirilmelidir.

Herkese etnik olarak Türk, inanç olarak Müslüman Sünnî, ideolojik olarak Kemalist olması gerektiğini empoze eden Tek Parti anlayışının aşılarak bireylerin farklılığını kabul eden ve onu başka bir şey olmaya zorlamayan özgürlükçü ve çoğulcu bir paradigmaya ihtiyaç vardır. Devletin eski paradigması inkarcı olup tarihi, sosyal, dinsel, kültürel ve düşünsel açıdan çeşitlilikten korkmaktadır. Çeşitlilikten ve farklılıktan korkan bir çerçevenin farklılıkları barış ve özgürlük içerisinde bir arada yaşatacağı düşünülemez. Alevînin Alevî gibi, Kürdün Kürt gibi, dindarın dindar gibi yaşadığına imkân veren liberal bir anlayış, Türkiye'deki temel inanç ve kimlik sorununu çözer.

Devletin yeni bir millet ve yeni bir milli kültür adına toplumda var olan bütün farklılıkları inkâr ve asimile etmesi karşısında Alevîlik gerçeği yok olmamıştır. Devletin milli kültür icadı içinde erimeyi reddeden Alevîlik, bugün bir yaşam mücadelesi vermektedir. Alevîler, devletin homojen tek millet yaratma projesi uğruna şimdiye kadar hep kimliklerini baskı altına aldılar. Eskiden Alevîler kimliklerini saklıyorlardı, cem ayinini gizli yapıyorlardı. Bugün ise Alevîler, kendilerini Alevî kimliğiyle ortaya koyuyorlar, ibadet ve ritüellerini gerçekleştiriyorlar. Alevîler, kimliklerinden dolayı mâruz kaldıkları ayrımcılığın ortadan kalkmasını ve kimliklerinin hak ve özgürlüklerle donatılmasını istiyorlar. Alevîler arasında kullanılan eşit yurttaş söylemi, bir hak ve özgürlük talebi anlamına gelmektedir. Alevîlerin, günümüzde daha özgüven içerisinde kendilerini ve taleplerini gündeme getirmeleri ve ifade etmeleri çok sağlıklıdır. Alevîler, ilk önce yurtdışında yoğun bir şekilde örgütlenmeye başladılar. 1964 Yılında Hacıbektaş'ta Hacıbektaş Kültür ve Turizm Derneği kuruldu. Hacıbektaş Şenlikleri, ondan sonra kutlanmaya başlandı. 1969 seçimlerinde ilk Alevî partisi olan Türkiye Birlik Partisi sekiz milletvekiliyle Meclis'e girdi. 2000 Yılından itibaren Alevî ismini kullanarak örgütlenmeye devam etmektedirler. Türkiye'nin her yanında Pir Sultan Abdal, Abdal Musa, Hacıbektaş gibi adlar altında birçok Alevî derneği ve vakfı bulunmaktadır. Bugün Alevîlik, uluslar arası bir sorun olmaya doğru gitmektedir. 17 Aralık 2004 AB İlerleme Raporunda Alevîlerden farklı inançları dikkate alınarak onlardan dinî azınlık olarak söz edilmektedir. Alevîler, günümüzde artık taleplerini ifade etmekle yetinmemektedirler. Taleplerinin karşılanması için Alevîler, ciddi bir yargıya başvurma süreci başlatmışlardır. Bir Alevî ailenin çocuğunun din dersinden muaf tutulması talebiyle AİHM'e gitmesini önemli bir örnek olarak verebiliriz. Alevîlerin, kimliklerini görünür kılmaları, örgütlenerek hak ve özgürlük taleplerini ifade etmeleri, bunun için değişik hak arama yollarına başvurmaları önemlidir ve olumlu bir gelişmedir.

Alevîlerin günümüzde kendilerini görünür kılmaları ve hak ve özgürlük talebinde bulunmaları, Alevî olmayan toplumsal kesimler tarafından sivil, çoğulcu ve özgürlükçü bir perspektifle anlaşılmadığı görülmektedir. 9 Kasım 2008 Tarihinde düzenlenen Eşit Yurttaş mitingini, Gazi ve Madımak katliamlarını kışkırtma ve provokasyon şeklinde devletçi ve güvenlikçi bir tutumla yapılan değerlendirmelere rastladık. Alevîlerin hak ve özgürlük talebi için yapılan aktiviteleri, Alevîlerin tahrik edilmesi, içte ve dışta beraber tasarlanan bir oyun, milli birliğimizi parçalama girişimi gibi söylemler, Sünni kesimin Alevî sorunu konusunda sivil ve özgürlükçü bir söylem geliştirmediği, devletçi ve güvenlikçi söylemleri sorgulamasız tekrar ettiğini göstermektedir.

Alevîlerin taleplerini gündeme getirmeye çalıştıkları günümüzde şu hususun altını çizmek lazımdır. Alevî sorunu, Alevîler ve Sünniler arasında bir sorun değildir. Alevî sorunu, Alevîler ve devlet arasında bir sorundur. Bundan dolayı Alevîlerin hak ve özgürlük sorunlarının muhatabı devlettir. Devlet, Alevîlerin taleplerini hak ve özgürlük çerçevesinde çözmek zorundadır.

Alevî sorunu, Alevîliğin doğruluğu-yanlışlığı, ortodoksiliği-heterodoksiliği, İslamiliği-gayri İslamiliği sorunu değildir. Alevîlik sorunu, kendilerini Alevî olarak niteleyen bireylerin kimliklerinden dolayı mahrum oldukları hak ve özgürlükler sorundur. Alevî sorununun merkezinde Alevîlik değil, Alevîler vardır. Alevî sorununun devletin ya da Sünnilerin ihtiyaç ve beklentilerine göre değil, Alevî olan bireylerin ihtiyaç ve taleplerine göre çözüm yoluna konması gerekmektedir. Alevî sorununu Alevîlerle beraber onları muhatap alarak, dinleyerek ve anlayarak çözümler aramak gerekmektedir. Alevîlerin problemlerinin çözümünde esas alınması gereken yol, sorunların çözümüne Sünni bakış açısı ile yaklaşmayı bir kenara bırakarak Alevîleri dinlemek ve anlamak olmalıdır. Alevîlerin ihtiyaç ve taleplerini karşılayacak şekilde Alevî sorunu çözümlenmelidir. Devletin ihtiyaç ve taleplerine uygun bir şekilde Alevî sorununu çözmeye kalkmak, çözüm değil, çözümsüzlük getirecektir.

Alevîlerin varlığını artık yok saymak mümkün değildir. Alevîlerin, kendilerine ait özgün bir kültürü, inancı ve ritüeli olan bir topluluk olarak varlıkları tanınmalıdır. Alevîlik adı altında farklı bir inanç vardır ve bu inancı benimseyen birçok Alevî vardır. Bu inancın kendisine ait ritüelleri, ibadetleri, din adamları ve ibadethanesi vardır. Farklı bir inancın takipçileri olarak Alevîlere inanç özgürlüğünün gerektirdiği bütün haklar verilmelidir. Alevîler her şeyden önce ayrı bir inanç olarak kimliklerinin tanınmasını istiyorlar. Alevîler, günümüzde artık kendilerini baskın bir şekilde sol içinde tanımlamıyorlar. Aynı şekilde Alevîler, İslam merkezli olarak da kendilerini tanımlamak istemiyorlar. Günümüzde Alevîler, asıl vurguyu Alevîliğin bizzat kendisine yapmaktadırlar. Alevîlerin inanç ve kimliklerinden dolayı birtakım ve hak ve özgürlüklerinden mahrum olması, Alevîlerin ayrımcılığa mâruz kaldıklarını düşünmeleri, kendilerini hak sahibi birey olarak görmemeleri, eksiklik duygusu içinde olmaları, inançlarını yaşarken zorluk ve engellerle karşılaşmaları,

güvensizlik içinde olmaları Alevî sorunu dediğimiz sorunu meydana getirmektedir. Alevîler, inancımızdan dolayı sorunlarımız var dediği sürece Türkiye’de bir Alevî sorunu olmaya devam edecektir. Bütün insanların temel hak ve özgürlüklere, din ve vicdan özgürlüğüne sahip olması gerektiğini düşünen herkesin Alevîlerin hak ve özgürlük talepleri konusunda duyarlı olması gerekmektedir.

Alevîlerde derin bir asimilasyon korkusu vardır. Alevîlerin hâfızasında uzak ve yakın geçmişte yaşananlar unutulmamıştır. Yaşanılan katliamlar, baskılar ve asimilasyon girişimleri hâlen bir travma olarak Alevîlerin toplumsal yaşamında varlığını sürdürmektedir. Asimilasyon psikolojisi, Alevîlerin dış dünya ile ilişkilerini belirleyen anahtar psikolojik durumdur. Alevî psikolojisi, dış dünyanın kendilerini değişik metotlarla asimile etmeye çalıştığı şeklinde bir psikoloji içindedir. Alevîlerin önemli bir bölümü, Alevî açılımını Ak Parti’nin Alevîleri Sünnileştirme girişimi olarak değerlendirmektedir. Asimilasyon korkusunun bir sonucu olarak Alevîlerin çoğunluğu, Ak Parti’yi demokratik iktidar olarak muhatap değil, Sünni çoğunluğun temsilcisi olarak algılamaktadır. Bu psikoloji sürekli olarak kendini tekrar etmektedir. Alevîlerin asimilasyon korkusunu abartılı ya da gereksiz gören değerlendirmeler yerine onların asimilasyon korkusunu ciddiye almak lazımdır. Bu bağlamda, asimilasyon amacı taşıyan Alevî yerleşim birimlerine talep olmadığı hâlde cami yapılması, buralara din görevlisi atanması, Alevî klâsiklerinin Diyanet tarafından bastırılması, Alevî toplumu için standart dinî kaynaklar oluşturma gibi girişimlerden vazgeçilmelidir.

Alevîlik sorunu, teolojik bir sorun değil, bir özgürlük ve hukuk sorunudur. Teolojik açıdan Alevîliğin İslam içi olup olmadığını, Alevîlerin müslümanlığı üzerine tartışmalar yapmak hiçbir işe yaramamaktadır. Teoloji ve inanç merkezli bir yaklaşım, Alevî sorununu derinleştirir ve normalleştirmez. ‘Ali’yi sevmek Alevîlikse hepimiz Alevîyiz’ şeklindeki söylem, Alevîler tarafından antipatiyle karşılanmaktadır, çünkü bu söylem çoğulculuğu değil, homojenleştirmeyi vurgulamaktadır. Alevî sorunu, Alevîlerin daha fazla dindarlaştırılması ve Müslümanlaştırılmasıyla çözülecek bir sorun değildir. Alevî sorunu teolojik bir sorun olmadığı gibi, Sünni ve Alevîler arasında varolan bir sorun da değildir. Alevî sorunu, Alevîler ve devlet arasında olan bir sorundur. Alevîlerin sorunu devletle olduğuna göre, bu sorun teolojik değil, bir özgürlük ve hukuk sorunudur. Bütün toplumun daha fazla özgürleşmesini ve devletin demokratikleşerek hukukla sınırlanması sayesinde Alevî sorunu çözülebilir. Alevîlik sorununun normalleşmesi için, teoloji probleminin aşılması gerekmektedir. Alevî sorununun normalleşmesinin önünde engel olarak duran ikinci “T”, teolojidir.

Alevîlik, dinî ya da seküler çizgilerde gelişebilen ve çeşitlenebilen bir olgudur. Her inanç gibi, Alevîlik de çoğulculuğa yeteneğine sahiptir. Tüm inanç grupları gibi Alevîler arasında da farklı dinî ve din dışı eğilimler ve yönelimler içinde olmanın hiçbir tartışılacak yönü bulunmamaktadır. Alevî taleplerinin karşılanmasında, öteden beri bir zaaf ya da kusur gibi algılanan bu farklılıklar, gerçekte tartışılmaması ge-

reken noktalarıdır. Alevîliğin kendi içindeki çeşitliliğini, dinî ya da seküler sınırlarda durdurmak sağlıklı değildir. Alevîliğin dinî ya da seküler doğası Alevîlere bırakılmadır. Alevîliği dinî, kültürel, etnik ya da etno-dini kültürel bir yapılanma olarak görenlerin arasındaki farklılaşma dikkat çekicidir. Alevîliğin dinî ve din dışı unsurlarla beraber çeşitlenebilme yeteneğine sahip olması, asıl önemli olan husustur. Alevîlerin hak ve özgürlüklerinin karşılanması için standart tek bir Alevîliğe ihtiyaç yoktur. Çeşitlilik, Alevî taleplerinin karşılanmasının önünde engel değildir.

Alevîlik sorunu, Alevîliğin tanımlanması sorunu değildir. Yapılan her tanım, aynı zamanda bir sınırlamadır. Alevîler, dışarıdan yapılan her tanımı bir asimilasyon ve müdahale olarak değerlendirmektedirler. Günümüzde Alevîlik, isyan teması üstüne kurgulanabilirken, onun manevî ya da nasyonalist çerçevelerde kurgulanması da mümkündür. Alevîliği tanımlamak, her Alevînin ihtiyaç ve ideallerine göre değişiklik göstermektedir. Alevîlik, Alevîler ne diyorsa odur. Alevîlerin inanç ve kimlikleri hakkında yapmış oldukları tanımlamalar kabul edilmeli ve inançlarını yaşayabilmeleri için ileri sürdükleri bütün talepler yerine getirilmelidir. Alevîliği tanımlamak yerine Alevîlerin hak ve özgürlük taleplerini tanımak ve savunmak daha yapıcı ve sağlıklıdır. Alevîliği tanımlama saplantısı, Alevî sorununun normalleşmesinin önünde engel olarak duran üçüncü "T"dir. Alevî sorununun normalleşmesi için, tarih, teoloji ve tanım engellerinin aşılması gerekmektedir.

İslam, Alevîlere dayatılarak onların Alevîliklerinden vazgeçmesi istenmemelidir. Alevî-İslam-Türk terminolojisinin çalıştaylarda gündeme gelmesi olumsuz bir durumdur. Bu terminoloji çerçevesinde devletin kendi Alevî konseptini buyurgan bir tavırla dikte etmesi, Alevîler arasında memnuniyetsizlik yaratmıştır. Alevîleri Sünnileştirmeye ya da Şiileştirmeye çalışmak ya da onları sapkınlıkla suçlamak suretiyle onlara kimliklerinden vazgeçmeyi dayatmak farklı olma hakkının ihlâli anlamına gelmektedir. Alevîliğin İslam içi ya da İslam dışı olduğuna Alevîler karar vermeli ve İslam'la ilgili Alevîlerin yapmış olduğu her türlü inanç tercihinin saygı duyulmalıdır.

Şimdiye kadar, Alevî sorunu konusunda dışarıdan kendisini terzi pozisyonunda görüp Alevîlere kendi ölçülerinde elbiseler dikmeye çalışan birçok girişim oldu. Dışarıdan belirlenen ölçüler içerisinde Alevîliğe seküler yada dinî elbiseler dikilme girişimleri, Alevîlerin gerçeğiyle örtüşmemektedir. Alevîler, kendi ihtiyaç ve arzularına göre istedikleri niteliklerde bir Alevîliğe sahip olmalıydılar. Alevîliğe dışarıdan müdahale edilmemeli ve Alevîlere farklı gömlekler giydirme hastalığından vazgeçilmelidir. Alevîliği tek bir tanıma sıkıştırmadan ve onu kendi doğal hâline bırakmak, Alevî sorununun çözüm yoluna konmasında büyük öneme sahiptir.

Dönüştürme, değiştirme ve asimilasyon hayali ya da amacı taşımadan Alevîleri oldukları gibi kabul etmek çok önemlidir. Hepimiz birbirimize benziyoruz, birçok ortak noktamız var, ortaklıklarımız farklılıklarımızdan çok, yok ayrı gayrımız gibi söylemlerle ötekinin farklılığını tanımayan ve farklı olanı benzeştirmeyi amaçlayan

yaklaşımlardan uzak durmalıyız. Alevilere, hak kabul ettiğimiz kendi inanç kodlarımız içerisinde üstten bakmak ve onlara doğru yolu göstermeye çalışan bir öğretmen veya misyoner rolüne girmek sağlıklı değildir. Kendimizi gerçek Müslümanlar, Alevileri sapkın ve Rafizi olarak konumlandırmanın hiçbir anlamlı tarafı yoktur. Her şeyden önce Alevinin de Sünni kadar değerli bir insan olduğunu, onur ve özgürlük sahibi olduğunun kabul edilmesi lazımdır. Onur ve özgürlük sahibi bir insan olarak Alevî'nin de bir inancı, ibadeti, ritüeli, mabedi vardır ve inancını yaşamak konusunda onun tam bir din ve vicdan özgürlüğüne sahip olması gerekmektedir.

Kendimizi içinde konumlandırdığımız itikat dilinin ve tarihin sınırlarını aşarak Alevileri kendi özgünlükleri, geçmişleri ve şu ânı içerisinde değerlendirecek yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Alevileri kendimize benzetmeye çalışmadan ve onlara kendi dinî tercihimizi dayatmadan onları Alevî olarak kabul ederek sorunlarının çözümünde yanlarında olunmalıdır. Alevilerle inançlarının ne kadar yanlış olduğu, İslam'dan ne kadar uzak oldukları gibi söylemlerle münakaşaya girmek, ona kendi inancımızın üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışmak insanlar arası büyük psikolojik, duygusal ve sosyal mesafelerin derinleşmesine neden olmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Burada Aleviler gibi düşünmekten bahsetmiyorum. Burada sözünü ettiğim şey Alevileri tanımlamadan tanımaya ve anlamaya çalışmak, onların kendileri için inşa ettikleri anlam dünyasını kavramaya çalışan bir olgunluk düzeyinden söz ediyorum. Aleviler, kendilerini nasıl tanımlıyorlarsa onları öyle kabul etmeliyiz. Sünniler dahil Alevî olmayan herkesin şu anlayış içerisinde Alevilerle yeni bir ilişki geliştirmesi gerektiğine inanıyorum: "Senin gibi düşünmüyorum ve inanmıyorum, ancak onur ve özgürlük sahibi bir insan olarak sana değer veriyorum ve seni önemsiyorum. Sana benim gibi olmayı dayatmadan hak ve özgürlük sorunlarını çözmen konusunda senin yanında yer alıyorum."

Türkiye, açılımlarla kapalılaştırdığı ve dışladığı toplumsal kesimlerin sorunlarıyla tanışırken bu arada bizzat devletin resmî ideolojisinden kaynaklanan sorunlarıyla da yüz yüze gelmektedir. Din ve vicdan özgürlüğü ve çoğulculuk açısından Türkiye'nin bir laisizm ya da otoriter laiklik sorunu vardır. Din ve vicdan özgürlüğüne dayalı, çoğulculuğu koruyan liberal bir laiklik açılımına ülkemizin ihtiyacı vardır. Altmışlı yıllara kadar Aleviler, Diyanet, din dersleri ve camiler gibi devletin din kurumları konusunda sessiz kalmışlardır. Ancak altmışlı yıllardan itibaren ve doksanlı yıllardan sonra yoğunlaşmış bir şekilde Aleviler, devletin dinî yönetmesi modelinin unsurları olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nı ve din derslerini gerçek laiklikle bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştiriye tabî tutmuşlardır. Alevilerin, devletin güdümündeki din modelini ve bürokratik din kurumlarını eleştirmesi olumludur, ancak çağdaşlık ve bilimsellik adına toplumu uygarlaştırmayı hedefleyen laisizmin ve resmî ideolojinin eleştirisini aynı güçte yapmamaları çok ciddi bir eksiklik. Laisizmin ve resmî ideolojinin eleştirisini yapmamaları yüzünden, kendilerine biçilen laikliğin ve çağdaş yaşam biçiminin garantisi rolünü çoğu Alevînin benimsemesi, onları özgür ve çoğulcu

toplumun önemli bir aktörü olmaktan çıkarmaktadır. Laisizmin bekçileri rolü, onları militarizmden güç alan bürokratik devlet iktidarının toplumsal gücü konumuna getirmektedir. Türkiye, totaliter bir toplum mühendisliği projesi olarak laisizme değil, din ve vicdan özgürlüğüne dayalı bir liberal laikliğe ihtiyaç duymaktadır.

Tarihte yaşanan acı olaylar yüzünden Alevîler, Sünnî çoğunluğa hep tereddütle yaklaşmışlardır. Devlet iktidarını elinde tutanların sürekli olarak gündemde tuttukları şeriat tehlikesi propagandası Alevîlerin büyük bölümünü ciddi bir şekilde endişelendirmiş ve birçok Alevî hiçbir sorgulama yapmadan resmî ideoloji ve laisizm savunuculuğu yapabilmıştır. Sırf Sünnî çoğunluğa karşı kendine bir yaşam alanı bulmak için Alevîlerin çağdaşlık, laisizm ve resmî ideolojiye sarılmalarını anlamak lazımdır, ancak özgürlük ve çoğulculukla bağdaşmayan o çerçevenin aşılması gerekmektedir. Alevîlerin, laisizm ve resmî ideolojiden arınarak çoğulculuğa ve din ve vicdan özgürlüğüne dayalı özgürlükçü ve sivil bir laiklik anlayışını savunmaları gerekmektedir.

Alevîlik sorununu konuşmak, Cumhuriyet tarihi boyunca uygulanan devlet ve din ilişkileri modelini konuşmak demektir. Alevîlik sorunu, devletin dinî kontrol etmesi modelini ve uygulamasını konuşmayı gerektirmektedir. Kuruluşundan itibaren devlet, din üzerinden toplumu kontrol altında tutmak istemektedir. Devletin dinî hayatı kontrol etmesini sağlayan ana aygıt Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Hanefî-Maturidî ilmi hali temelinde topluma standart bir din öğretisi sunan Diyanet İşleri Başkanlığı, hiçbir zaman bünyesine Alevîliği almamış ve Alevîlikle sahici bir şekilde ilgilenmemiştir. Diyanet, Alevîlerden Alevî olarak varlıklarını korumalarını değil, müslümanlaşarak Diyanet hizmetlerinden istifade etmelerini istemiştir. Dinî devletin güdümünden kurtarmak ve onu tamamen sivil topluma ait bir alan hâline getirebilmek için Diyanet'in kaldırılması, her din ve mezhebin dinî kurumlarının onların takipçileri tarafından kurulması, masraflarının da o dinî cemaatler tarafından karşılanması gerekmektedir. Sünnî dindarlar da devletin vesayetinden bağımsız özgür bir dinî hayatı talep etmelidirler. Devlet dinî alandan elini çekmeli, tüm din ve mezhepler karşısında tarafsız olmalıdır; bazı inanç gruplarının önünde engel olmamalı, birine karşı ötekini desteklememelidir. Diyanet modeli içerisinde Alevî sorununu çözme çabasından vazgeçilmelidir. Alevîlere kendi dinî örgütlerini kurmanın yolu açılmalıdır.

Devletin insanlara kimlik dayatmak gibi bir görevi yoktur. Devlet, hiç kimseye belirli bir dinî, mezhebi, ideolojiyi ya da inancı dayatmamalı, kimseyi tek taraflı olarak tanımlamamalıdır. Devlet, tüm kültürlere, inançlara, kimliklere ve farklılıklar karşısında maksimum düzeyde tarafsız olmalıdır. Dinî devleti kontrol etmesi yanlış olduğu gibi devletin de dinî kontrol etmesi yanlıştır. Devletin, insanlara hangi inancın doğru ya da yanlış olduğunu söylemeye hakkı yoktur. Hangi inancın doğru ya da yanlış olduğuna karar verme ve herhangi bir inancı tercih etme konusunda tek otorite bireyin kendisinden başkası değildir. Devletin birey adına bireyin yerine geçerek ona bir din, inanç ya da ideolojiyi dayatması din ve vicdan özgürlüğüyle bağdaşmamaktadır.

Bu bağlamda nüfus cüzdanlarına yazılan din hanesinin kaldırılması gerekmektedir. Hiç kimse dinî kimliğini deklare etmeye zorlanmamalıdır. Alevîlerin isteğine aykırı bir şekilde oraya İslam yazılmamalıdır. Alevî sorunu, Alevîliğe ders kitaplarında yirmi sayfa yer verilmesi ya da Diyanet tarafından dedelere maaş bağlanmasıyla çözülecek bir sorun değildir. Bu tarz uygulamalar Alevîliği devlete eklemekten başka bir işe yaramamaktadır. Alevîliği devletleştirmek yerine asıl olan, devletin bütün dinler, inançlar, mezhepler ve ideolojiler karşısında maksimum düzeyde tarafsız olmasını sağlayacak uygulamaların gerçekleşmesini istemektir.

Alevîlere ait ibadet yerine cem evi denilmektedir. İslam'ın mabedi camidir, cem evi mabet değildir gerekçesiyle cem evlerinin ibadethane statüsüne karşı çıkmak, din ve vicdan özgürlüğüyle bağdaşmamaktadır. Cem evleri ibadethane olarak kabul edilmeli ve cem evi dahil bütün mabetlerin statüsü din ve vicdan özgürlüğü bağlamında belirlenmelidir. Kısaca cem evi açılmak isteniyorsa açılmalı, cem ayini yapılmak isteniyorsa yapılmalıdır.

Alevîler, devletin din kurumlarıyla sorunlu oldukları gibi, eğitim sistemiyle de sorunludurlar. En önemli sorun, din kültürü ve ahlâk bilgisi dersleridir. Alevîler, bu derste Alevîliğin yok sayıldığını, dersin içeriğinin Hanefî-Maturidî itikadına göre şekillendiğini, çocuklarına zorunlu olarak İslami ibadetler öğretilendiğini söylemektedirler. Alevîler bu dersin kaldırılmasını ya da dersin seçmeli olmasını talep etmektedirler. Alevîlere öğrenmek istemedikleri bir inancı öğretmeye çalışmak vicdan özgürlüğüne aykırıdır. Devletin din eğitimi vermek gibi bir görevi yoktur. Devletin, din eğitiminden elini çekerek bütün dinî gruplara kendi dinî eğitimlerini verme imkânı sağlanmalıdır. Bir an önce Din Kültürü ve Ahlâk Dersi zorunlu olmaktan çıkarılıp seçmeli hâle getirilmelidir. Bizim önerimiz seçmeli ders olarak okullara Alevî İnanç ve kültürü şeklinde farklı bir dersin konulmasıdır.

Madımak katliamı, Alevîler arasında büyük bir kırılma yaratmıştır. Alevîler, Madımak gibi bir katliamın bir daha asla tekrar etmeyeceği bilincinin toplumda yerleşmesine katkı sunacak şekilde oranın bir müzeye dönüştürülmesini ve bu yolla kimliklerinin güvencede olduğunun deklare edilmesini istiyorlar. Alevîler, Madımak'ta yapılan katliamın unutulmamasını ve hep hatırlanmasını istiyorlar. Madımak katliamının hatırlanması, bütün toplum için önemlidir. Sivil ya da resmî bir inşiyatif, kolaylıkla Madımak Otelini bir insanlık müzesine dönüştürebilir. Madımak otelinin bir müzeye dönüştürülmesinin şimdiye kadar gerçekleşmemiş olmasını, Alevî kimliğini inkâr etmekte ısrar etmekle ve yapılan katliamı unutturmaya çalışmak şeklinde açıklamak mümkündür.

Alevî sorunu, birincil derecede Alevîlerin hak ve özgürlük sorunu olmasına rağmen, salt onların sorunu değildir. Alevî sorunu, Alevîler kadar Alevî olmayanların da sorunudur. Ülkemizin daha özgür ve çoğulcu bir ülke olması için herkesin birbirinin özgürlük taleplerini savunması gerekmektedir. Ama'sız ve önkoşulsuz

bir Şekilde Alevî'nin, Kürt'n, dindarın, gayri Müslim'in kısacası bizden farklı olan herkesin hakkını savunmak, btnlk özgürlük anlayışının bir gereğidir. Kiřinin kendisi için daha fazla özgürlük talebinde bulunması doğaldır. Ancak kendimizden farklı olan için hak ve özgürlük istemek, daha olgun bir tutum olduğu gibi, ahlâkî ve insan bir yükümlülüktür. Daha açık bir ifadeyle Sünni Alevînin, Alevî başrtlnn, Müslüman Gayri Müslim'in hak ve özgürlüklerinin garantörü olmalıdır. Bizden farklı olanın hak ve özgürlüğünü savunmaya başladığımız andan itibaren daha zgr bir toplum olma hedefine daha çok yaklaşmış olacağız.